LUND UNIVERSITY

Anmälan. Moa Dahlin, Jameson Garland, Anna-Sara Lind, Anna Singer och Santa Slokenberga (red.), Festskrift till Elisabeth Rynning, Integritet och rättssäkerhet inom och bortom den medicinska rätten, Iustus, 2023, 472 sidor

Mattsson, Titti

Published in:
Nordisk socialrättslig tidskrift

2024

Link to publication

Citation for published version (APA):
Mattsson, T. (2024). Anmälan. Moa Dahlin, Jameson Garland, Anna-Sara Lind, Anna Singer och Santa Slokenberga (red.), Festskrift till Elisabeth Rynning, Integritet och rättssäkerhet inom och bortom den medicinska rätten, Iustus, 2023, 472 sidor. *Nordisk socialrättslig tidskrift*, (37), 101-106. https://www.lawpub.se/utils/downloadsection/6134

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Download date: 11. Nov. 2026

Anmälan. Annkatrin Meyerson, *To believe or not to believe – is that the question? A critical study of how the Swedish migration courts handle their responsibility to judge in asylum cases*, Juridiska institutionen, Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, 2023, 324 sidor, 3 appendix

MOA DAHLIN, docent i offentlig rätt, Juridiska institutionen, Uppsala universitet*

1. Avhandlingsämne, syfte och frågeställningar

Annkatrin Meyersson har skrivit sin avhandling om den svåra uppgift som migrationsdomstolarna står inför i asylmål: att döma i högrisk-situationer utifrån material som är förenat med stor osäkerhet. Fokus

* Undertecknad hade i egenskap av fakultetsopponent äran att bekanta sig med verket. Avhandlingen försvarades vid Juridiska institutionen på Handelshögskolan vid Göteborgs universitet den 16 juni 2023.

Licensed to Lunds universitet <8180a0b8-3af8-4097-9fc4-e81aab758c78>

i avhandlingen ligger på trovärdighetsbedömningar av de asylsökandes berättelser, dvs. ska domaren tro på den eller inte? Och är det ens den viktigaste frågan för domarna att ställa sig?

I migrationsmål måste domstolarna förhålla sig till de regler som fastställer den politiskt känsliga gränsen mellan, å ena sidan intresset av reglerad invandring och, å andra sidan individens behov av att skyddas från död, tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. I utlänningslagen (2005:716) uppställs de krav som måste uppfyllas för att en person ska ha rätt att stanna i landet. I avhandlingen står den svenska regleringen avseende flyktingar och alternativt skyddsbehövande i centrum, men Annkatrin betonar att asylrätten är ett pluralistiskt och komplext rättsområde där nationella lagar alltid måste relateras till internationell och europeisk rätt, inte minst rättspraxis från Europadomstolen för mänskliga rättigheter. Den rättsprincip som är särskilt viktig i avhandlingen är den om *non refoulment*, som i korthet innebär ett förbud mot att återsända (på franska: refouler, dvs. avvisa eller utvisa) en flykting till ett territorium där det finns en allvarlig risk för att en person dödas, förföljs, torteras eller utsätts för andra former av omänsklig eller förnedrande bestraffning eller behandling.

Processen i förvaltningsdomstol, så också migrationsdomstol, ska präglas av de grundläggande principerna om legalitet och objektivitet liksom den utredningsskyldighet och processledande uppgift som följer av officialprincipen. Dessutom ska domstolarna förhålla sig till de särskilda regler om bevisbörda och beviskrav som gäller i migrationsmål där huvudregeln är att den asylsökande har bevisbördan för att styrka sitt skyddsbehov. Eftersom det många gånger är svårt för en asylsökande att med skriftlig eller annan bevisning göra sannolikt att de aktuella villkoren är uppfyllda finns dock en bevislättnad. Om den asylsökande ger en sanningsenlig redogörelse för fakta som är relevanta och redogörelsen verkar trovärdig ska det vid tvivel räcka för att styrka risken för att utsättas förföljelse m.m. Vid bedömningen av trovärdigheten i sökandens berättelse bör det normalt läggas vikt vid att berättelsen är sammanhängande och inte präglas av motstridiga uppgifter.

Syftet med avhandlingen är att synliggöra och kritiskt granska hur svenska domare i migrationsdomstolarna i sina domar hanterar risken

Licensed to Lunds universitet <8180a0b8-3af8-4097-9fc4-e81aab758c78>

och ansvaret för att bedöma vem som behöver eller inte behöver skydd och därmed vem som kan eller inte kan återsändas till sitt ursprungsland.[1]

Annkatrin har formulerat tre forskningsfrågor som hon besvarar genom arbetet i tre ”steg”.[2]

1. Hur, och i vilken utsträckning, om överhuvudtaget, underbygger de svenska migrationsdomarna sina argument kring bedömningen av risken att skicka tillbaka den asylsökande till sitt ursprungsland?
2. Hur, och i vilken utsträckning, om överhuvudtaget, underbygger de svenska migrationsdomarna sina argument kring bedömningen av trovärdighet i den berättelse som den asylsökande presenterar?
3. Hur kan de svenska migrationsdomarnas hantering av bedömningen av en risk, under stor osäkerhet där den asylsökandes liv och frihet potentiellt står på spel, förstås i ljuset av Hanna Arendts teorier om ”the faculty of judging”?

2. Avhandlingens innehåll

Avhandlingens första och andra forskningsfråga besvaras i ett första steg genom en empirisk studie där Annkatrin har analyserat 300 domar i asylmål från tre svenska migrationsdomstolar under åren 2014–2015. Genom en kvantitativ innehållsanalys har Annkatrin velat avtäcka mönster i ”domstolens narrativ”.[3] Domarnas argument har kodats och grupperats i kategorier relaterade till dels risken att återsända asylsökande till det land från vilket de söker skydd, dels till bedömningen av trovärdigheten i den asylsökandes berättelse. Resultaten presenteras i frekvenser och struktureras i ett antal tabeller. Forskningsfrågorna besvaras genom att resultaten delas in i underkategorier. Även korrelationer mellan kategorier redovisas. På detta sätt visar Annkatrin mönster i domstolarnas argumentation. Hennes huvudsakliga fynd är att tyngdpunkten i domstolarnas argumentation ligger på bedömningen av kvalitén i den

1 S. 16.

2 S. 16 f.

3 S. 26 f. Metoden beskrivs i avsnitt 1.4 och 2.2 och vidareutvecklas i bilaga 1 och 2.

Licensed to Lunds universitet <8180a0b8-3af8-4097-9fc4-e81aab758c78>

asylsökandes berättelse, baserat på interna indikatorer för trovärdighet.[4] Argument rörande juridik, fakta, omständigheter och grunder visade sig vara mindre frekventa i de domar som studerades.[5]

I ett andra steg ger Annkatrin en bred och noggrann analys av det asylrättsliga ramverket, men det kan konstateras att denna kartläggning av gällande rätt inte korrelerar med någon av forskningsfrågorna. Annkatrin skriver ”För att förstå de specifika svårigheter som medför att bedöma den asylsökandes berättelse i termer av trovärdighet, förutom det juridiska ramverket, och rättsdoktrinen på området ingår även forskning om ämnet från andra discipliner (som psykologi, sociologi och antropologi).” Inte heller detta bidrag är synligt i syftet eller frågeställningarna. Fokus i denna del av avhandlingen ligger på de rekvisit och aspekter som migrationsdomstolarna generellt identifierar och presenterar som rättsfrågor. Ett kapitel fokuserar helt på trovärdighet som rättsligt fenomen och i ett avsnitt gör hon en detaljerad analys av trovärdighetsbedömningen i fyra fall från studien. Annkatrin reflekterar genomgående över det material hon studerar, såväl innehållet i rätten som det empiriska materialet.

Annkatrin synliggör avslutningsvis i denna del att det finns en tendens i domarna som innebär att domstolen skiftar fokus från att bedöma risken för att den sökande kommer att utsättas för dödsstraff, kroppsstraff, tortyr, förföljelse m.m. till en bedömning av narrativets interna kvalitet utifrån indikatorer för trovärdighet. Hon menar att denna förskjutning ger ”trovärdighet” status som ett rekvisit skilt från principen om non-refoulement. Därmed begränsas bedömningen av risken vid återvändande till en bedömning av berättelsens interna kvalitet, dvs. om den asylsökande har kunnat presentera en sammanhängande, detaljerad, rimlig berättelse som framstår som självupplevd.

I det tredje steget besvaras den tredje forskningsfrågan genom en teoretisk analys av resultaten i det första och andra steget utifrån teorierna om ansvar att döma utifrån Hannah Arendts teori om ”the faculty of

4 ”the emphasis in the courts’ argumentation lies on assessing the quality of the asylum seeker’s narrative based on internal indicators for credibility” (s. 90).

5 ”arguments regarding law, facts, circumstances, and bases for these arguments proved to be less frequent in the court judgments studied.” (s. 290).

Licensed to Lunds universitet <8180a0b8-3af8-4097-9fc4-e81aab758c78>

judging". Annkatrin menar att Arendts arbete erbjuder ett sätt att tänka på hur domare bör hantera dessa svåra situationer som domstolarna står inför. Enligt Arendt är dömandet en individuell handling i den meningen att individen bär ansvaret för att ta ställning i en rättslig fråga. Att döma är en aktiv handling i det offentliga rummet där den som dömer visar sig för världen genom att ta ställning till vad som är rätt eller fel; att tillämpa rätten är aldrig ett matematiskt problem med en nödvändig lösning. Annkatrin konstaterar att de studerade domarna ger skenet av att det finns en logisk kedja fram till slutsatsen, men i texterna saknas överväganden och bedömningar av både fakta i målet och tolkningen av rätten. Tankeprocessen där kunskapsluckor, osäkerheter och oklarheter kan hanteras osynliggörs därmed. Annkatrin skriver (min översättning):

> "Genom att välja trovärdighet som den centrala frågan som ska bedömas distanserar sig domarna från konsekvenserna av sina domslut: utvisningen. Vad som blir det rättsliga innehållet i dessa domar är den mekaniserade relationen mellan domaren och den dömde, domarens uppfattning om den asylsökandes berättelse som trovärdig eller inte, eller med andra ord, det handlar om 'att tro eller inte tro' på en annan människas livsberättelse."[6]

3. Reflektion över avhandlingens styrkor och svagheter

Annkatrin Meyerssons avhandling är viktig, intressant och tankeväckande. Hon närmar sig ämnet, dvs. domstolarnas ansvar i asylmål, på ett frimodigt sätt. Hennes röst som rättsvetare är självständig och övertygande. Det finns dock vissa aspekter som kan kommenteras särskilt.

Gällande den empiriska studien går det inte att blunda för det faktum att de analyserade domarna är nästan tio år gamla och det uppstår funderingar kring huruvida de tendenser Annkatrin pekar på skulle

6 "By choosing credibility as the central issue to be assessed, the judges detach themselves from the consequences of their judgments: the expulsion. What becomes the legal content in these judgments is the mechanised personal relation between the judge and the judged, the judge's perception of the asylum seeker's narrative as credible or not, or in other words, whether 'to believe or not to believe' another person's life narrative." (s. 288)

Licensed to Lunds universitet <8180a0b8-3af8-4097-9fc4-e81aab758c78>

kunna identifieras också idag. Generellt hade det varit önskvärt med en utförligare metodologisk beskrivning och reflektion. Det är t.ex. oklart vad en ”kvantitativ innehållsanalys” innebär i detta sammanhang och det finns skäl att fundera på användningen av och relationen mellan kvalitativ och kvantitativ metod. Annkatrin presenterar frekvenser i tabeller och visar på samband mellan olika kategorier. Det hade dock varit värdefullt om hon hade utvecklat hur kategorierna valdes och om det gjordes något reliabilitetstest; skulle en annan person identifiera och räkna kategorierna i materialet på samma sätt?

Det hade också varit intressant att få veta mer om Annkatrins syn på om, och i vad mån, hennes resultat och slutsatser är generaliserbara. Kan man tänka sig att problemen som framkommer i den empiriska studien finns i förvaltningsdomstolarna generellt? Hur skulle avhandlingens resultat och slutsatser kunna bidra till diskussion om de svenska domstolarnas roll i stort?

Utöver den empiriska studien innehåller avhandlingen en grundlig analys av det komplexa rättsområdet. Annkatrin framför också viss kritik mot innehållet i gällande rätt. Detta har dock inte formulerats som ett av studiens syften, vilket är synd eftersom det osynliggör det omfattande och ingående arbete som Annkatrin uppenbart har lagt ner på denna analys inom ramen för sin forskning. Det kan konstateras att delen om gällande rätt (och kommentarer om den empiriska studien utifrån rättsliga krav) omfattar 168 sidor medan den del av avhandlingen som behandlar den empiriska studien omfattar 54 sidor och den sista delen om Hannah Arendts teorier omfattar 29 sidor.

Trots denna obalans i omfattning är det ändå reflektionerna kring domarens roll i ljuset av Hannah Arendts teori om ”the faculty of judging” som tillför mest till forskningsfältet. I avhandlingen riktas ljuset på den komplexa relationen mellan, å ena sidan den konstruerade normativa, abstrakta, juridiska verkligheten och, å andra sidan, den konkreta, fysiska, levda verkligheten. Annkatrin synliggör också det faktum att varje domare vid ett rättsligt ställningstagande alltid måste bestämma vilka risker den är beredd att ta och därmed aldrig bör kunna väja det ansvar det innebär att komma till en rättsligt bindande slutsats. Detta är ett viktigt bidrag som avhandlingen lämnar.

Licensed to Lunds universitet <8180a0b8-3af8-4097-9fc4-e81aab758c78>

Förhoppningsvis kan Annkatrins avhandling leda till fler fördjupande diskussioner om svenska domstolars men också enskilda domares roll och uppgift, i så väl migrationsdomstolarna som i de allmänna förvaltningsdomstolarna, men också i domstolar generellt. Det finns också skäl att diskutera det sätt på vilket domstolarna formulerar sina domskäl och i vad mån det är lämpligt att i större utsträckning synliggöra kunskapsluckor, osäkerheter och oklarheter för att på så sätt ta större ansvar för sin bedömning. Kanske finns det legitima skäl för de svenska domstolarna att resonera och formulera sig på det sätt som Annkatrin pekat på, men borde inte en sådan praktik i så fall motiveras tydligare? Här kan jag inte låta bli att fundera på vad de som ”lever” i den aktuella dömande verksamheten tänker om Annkatrins slutsatser, dvs. domarna själva. Detta är en av de viktiga forskningsfrågor som Annkatrins avhandling leder fram till.

Licensed to Lunds universitet <8180a0b8-3af8-4097-9fc4-e81aab758c78>

Licensed to Lunds universitet <8180a0b8-3af8-4097-9fc4-e81aab758c78>